

Er zijn weer schapen op de Strabrechtse Heide. Stichting „Het Kempische Heideschaap” opgericht!

W. IVEN.

Het bijna uitgestorven Kempisch heideschaap zal worden gered dank zij het in 1965 door de Contactcommissie voor het Beheer van de Strabrechtse Heide genomen besluit tot de invoering van een schaapskudde op deze heide.

Dit besluit komt wel laat: in raszuivere vorm komt het Kempisch landras van heideschapen nagenoeg niet meer voor. Te laat bleek het echter nog niet. Er konden reeds een 20-tal min of meer zuivere Kempische heideschapen worden aangekocht. Door terugkruising, eventueel via verwante schaperassen, is volgens deskundigen, w.o. Prof. Dr. R. A. Hirschfeld te Utrecht, terugwinnen van het Kempisch heideschaap nog goed mogelijk.

Ook voor het beheer als natuurreservaat van de Strabrechtse Heide is het invoeren van een schaapskudde van groot belang. Dit zal worden nagestreefd door de stichting „Het Kempische Heideschaap”. De stichtingsacte is op 13 maart te Helmond verleden. De stichting is gevestigd te Someren.

Het beheer over de kudde is opgedragen aan de beheerder van de Strabrechtse Heide.

De heer J. Wille, dierenarts te Heeze, heeft zich belast met de terugkruising (waartoe het opzetten en bijhouden van een „stamboek” behoort) en de zorg voor de gezondheid van de schapen.

De Strabrechtse Heide is gelegen in de gemeenten Heeze, Geldrop, Mierlo, Someren en Maarheeze. Zij beslaat een oppervlakte van 1500 hectaren. Het grootste deel daarvan is eigendom van het Ministe-

rie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk. Andere eigenaren in de heide zijn: de gemeente Someren, de heer J. van Alphen te Helmond, mevrouw R. van Alphen-Carp te Helmond, de families van Tuyll van Serooskerken te Heeze en te Geldrop.

In de Contactcommissie voor het Beheer van de Strabrechtse Heide hebben de eigenaren zitting, met vertegenwoordigers van Rijk, Provincie en de desbetreffende gemeenten. Het beheer van de gehele heide wordt gevoerd door het dienstvak Natuurbescherming van het Staatsbosbeheer.

De Strabrechtse Heide — gelegen dicht bij de groeiende steden Eindhoven en Helmond — is belangrijk als laatste grote gave restant van het vroeger zeer uitgestrekte heidegebied van Kempenland en Peelland, dat zich voortzette in de Belgische Kempen. In de heide, die geheel door bos is omgeven, ligt een groot aantal voedselarme vennen. Het vogelleven is zeer rijk.

Onze heiden zijn ontstaan en werden in stand gehouden door heideschapen, welke men hield vooral voor de winning van mest, potstalmest. De schapen werden overdag op de heide gehoed. 's Nachts verbleven ze in kooien aan de rand van de heide of op de erven van de boeren. Elke boer had zijn eigen kudde. Daarnaast was er dikwijls nog een dorpskudde, samengesteld uit schapen van de burgerij. De kostbare schapemest werd bewaard door de (pot)stal te bestrooien met gedroogde heideplaggen en afgemaaide hei-

de. De heide vormde de basis van de landbouw, als producent van de noodzakelijke mest, en werd daarom in stand gehouden. Men kon de heide eenvoudig niet ontginen, daar hiervoor de nodige kunstmest nog ontbrak en bovendien dan de bron van de potstalmest zou verdwijnen. Na de ontdekking van de kunstmest echter konden de heiden worden ontgonnen en zijn ook de meeste heideschappen (mestmakers!) verdwenen. Heideschappen vreten behalve heide en grassen ook graag opslag van boomsoorten. Daardoor bleven de heiden grote open ruimten, waar geen bos zich kon ontwikkelen. Om thans een heideterrein in stand te houden moet in de meeste gevallen de vroegere behandeling door heideschappen worden nagebootst: de houtopslag wordt afgekapd en verbrand. Bovendien wordt de heide bij gedeelten afgebrand om de heidestruiken te verjongen. Dit laatste deden de herders vroeger ook. De heide wordt gebrand in een periode dat de zode nat is en de heidewortels dus niet verbranden: januari - half maart.

In het natuurreservaat De Strabrechtse Heide is jaarlijks een bedrag van ongeveer tienduizend gulden gemoeid met het kappen en verbranden van opslag van berken en dennen. Elk jaar wordt een gedeelte „schoon” gemaakt. Via een brandplan wil men in 12-15 jaar de hele heide behandelen. Door het invoeren van een schaapskudde van voldoende omvang kan de kostbare behandeling van het kappen op de duur achterwege blijven. De schapen houden dan de heide kort en open. Om de invloed van de ingevoerde kudde op de broedvogelstand, de flora en de vegetatie in de Strabrechtse Heide te leren kennen, zullen in 1967 en volgende jaren uitgebreide inventarisaties worden verricht, resp. door de Vogelwerkgroep van de afd. Eindhoven

van de Kon. Ned. Natuurhistorische Vereniging en het Rijksinstituut voor Veldbiologisch Onderzoek ten behoeve van het Natuurbehoud, in samenwerking met beheerder en bewaker.

Het Kempisch heideschaap is een tamelijk klein schaap. Het is een echt heideschaap, gefokt in het bijzonder voor de produktie van stalmest. Het is geen vlees-schaap zoals de Texelaar. Het Kempisch heideschaap is daardoor licht, zelfs enigszins rank, en beweeglijk. Toch is het vlees van heideschappen, wanneer deze althans in de heide lopen, buitengewoon goed van smaak. Deze evenaart de smaak van reeëvlees. Dit wordt veroorzaakt door het vreten van gevarieerd „wild” voedsel, w.o. diverse kruiden en houtige planten.

De vacht is niet zwaar. De wol is dun en lang. De buik en de keelgang zijn korter behaard (aanpassing aan het milieu). Zowel zuivere witkoppen als lichte vossekoppen komen voor. Gevlekte dieren zijn bijna steeds niet raszuiver. De kopbehang is zeer zacht, bijna zijig glanzend. De kop is slank en de neus licht gebogen. Het Kempisch heideschaap is ongehoornd. De staart is lang en geheel bewold.

Eventuele bezitters van deze schapen gelieven zich met schrijver dezes in verbinding te stellen: W. Iven te Duizel (tel. 04970-2884). Deze tracht door koop of ruiling Kempische heideschappen voor de stichting te verkrijgen.

De stichting wil de kudde samenstellen op de wijze waarop vroeger de dorpskudden werden samengesteld. Naast de vele kudden van de boeren waren er ook dorpskudden, waarin de burgerij schapen kon inbrengen. Deze schapen werden eigendom van de dorpsgemeenschap. De inbrengers betaalden weidegelden en verkregen het recht van deling in de winst uit de verkoop van wol, mest en lammeren.

Deze dorpskudde-vorm ziet de stichting als ideaal omdat daardoor iedereen — evenals vroeger — in de gelegenheid wordt gesteld schapen in de kudde in te brengen. Daar de belangstelling hiervoor nu reeds groot blijkt te zijn, moet aan de inbreng een maximum van vijf schapen worden gesteld. De inbrengers geven hun schapen in geld, t.w. f 100,- per schaap. Ook aan het totaal van de inbrengen moet een maximum worden gesteld, nl. van 250. Van de inbrengbedragen zal de stichting Het Kempische Heideschaap schapen aankopen. Hiervoor is de medewerking verkregen van diverse schapenhandelaren. Over de aankoop van een aantal schapen worden nog onderhandelingen gevoerd. De honderdguldenschenkers worden officieel inbrengers en pioniers van de kudde. Zij krijgen een certificaat, genummerd naar de binnenkomst van de inbrengen. Zij behoeven uiteraard niet, zoals vroeger, weidegelden te betalen. Wel krijgen zij enig recht: voor elk ingebracht schaap ad f 100,- krijgen zij eenmaal per vijf jaar een lamsbout of lamsrug, panklaar af te halen tegen betaling van de slachtkosten. Telkenjare zal tijdig aan hen bekend worden gemaakt wanneer bouten en ruggen beschikbaar komen. De certificaten zijn overerfbaar.

De inbrenggelden kunnen worden gestort op de rekening van de Stichting „Het Kempische Heideschaap” bij de boerenleenbank te Someren. Wanneer $250 \times f 100,-$ „binnen” zijn, ontvangen degenen die daarna nog schapen à f 100,- inbrengen bericht dat de kudde ($250 \times f 100,-$) vol is. Zij kunnen dan hun bedrag terugontvangen dan wel beschouwen als een gift zonder meer, zonder enig daaraan verbonden recht. De exploitatie van de kudde zal vooral in de eerste jaren zeer kostbaar zijn. Daarom zijn dergelijke en ook kleinere gif-

ten welkom. De kleine gevers ontvangen eveneens een verklaring waardoor zij „medestichter” worden aan de kudde. Ook later zijn donaties nog mogelijk.

Uit giften en inbrengen van particulieren, welke zijdelings van de plannen vernamen, en welke reeds ca. f 12000,- bedragen, is reeds een aantal schapen aangekocht. Hieronder bevinden zich enkele Kempische typen. De jonge kudde is door een laatste aankoop in mei jl. op een totaal van 100 stuks gekomen. Op 15 april trad als herder bij de Stichting in dienst Koos Megens uit Mierlo, die hier tot vóór 15 jaar met een eigen kudde rondtrok. Hij trekt nu dagelijks 7 tot 9 uur met de nieuwe kudde uit. De kudde vindt tijdelijk onderdak in een gehuurde schuur, welke onder Geldrop aan de rand van de heide is geplaatst. De schapen lopen in een afgerasterd gedeelte van enkele hectaren heide. De meestal van grasland afkomstige dieren hebben zich al goed aan het voor hen nieuwe milieu aangepast.

Op het laatste moment kon in 1966 een voor afbraak bestemde oude schaapskooi in Someren worden gered. Deze kooi is getekend en gefotografeerd. Hij kon gratis worden verkregen; de bruikbare materialen liggen tijdelijk opgeslagen. Het ligt in de bedoeling deze kooi nog dit jaar — eventueel vergroot — te herbouwen in of nabij de Strabrechtse Heide. Enkele gemeentebesturen hebben reeds een subsidie in de (nadelige) exploitatie toegezegd, terwijl van enkele instanties eveneens een dergelijke subsidie te verwachten is.

Met het Staatsbosbeheer worden besprekingen gevoerd omtrent het verkrijgen van enige hectaren weiland, het bouwen van kooi en scheperswoning, het winnen van hooi (bijvoer) uit hooilandreservaten, het winnen van heidemaaisel en plaggen als strooisel in de kooi.

Er wordt gezien of de schaapskudde kan worden ingepast in een groter project, waarin ook een ontvangsthuis met museumruimte (natuurhistorisch en heidemuseum), een ouderwets imkerbedrijf, een zg. vogeltoren, parkeerplaatsen e.d. een plaats zullen krijgen. Wellicht zelfs is het moge-

lijk op kleine schaal op middeleeuwse wijze landbouw te gaan bedrijven met oude gereedschappen en methoden; hierin spelen de heide, de schapen en de schapemest een grote rol. Van diverse zijden is voor dit Strabrechtproject reeds medewerking toegezegd.

Vogeltellingen in de Polder Wormer, Jisp en Neck in 1966

HARRY E. FABRITIUS en

KLAAS ZWART.

De Polder Wormer, Jisp en Neck vormt een ca. 2000 ha groot weidegebied, dat, omgrensd door Zaan, Knollendamervaart, Noordhollands Kanaal, Wijde Wormerringvaart en Enge Wormerringvaart, gelegen is tussen de volgende polders: Starnmeerpolder, Beemster, Wijde Wormer en Enge Wormer (zie fig. 1). Het gebied bestaat uit grasland en moeras, doorsneden door talrijke smallere en bredere sloten. De grootste wateren zijn De Poel, 't Zwet en de Merken (of Marken). Andere belangrijke wateren zijn Koksloot, Rijpervaart, Oude Dijksloot, Dreumelen, Kooidijksloot, Noorder Ganssloot, Zuider Ganssloot, Nieuwe Vaart en Noorderdoes. In dit vlakke waterland liggen twee met dichte berkenopslag begroeide resten van het oospronkelijke landschap: de Baanakkers en de Varenlandjes. De laatste zijn echter nog jong; de Baanakkers zijn al zeer oud.

Gedurende enkele jaren inventariseert de Vogelbeschermingswacht „Zaanstreek” een gedeelte van dit gebied op vogels, zo ook in 1966. Het leek ons de moeite waard om dat jaar te beginnen met een globale vogeltelling van *alle* vogelsoorten in het

gehele gebied.

Voor deze telling hebben wij de zg. transectmethode gebruikt. Aangezien er in het gebied verscheidene lange sloten liggen, die goed met een roeiboort te bevaren zijn, konden wij transecten van 2 km lengte varen (fig. 1). Wij hebben zo zes transecten uitgezet — Koksloot, Rijpervaart, Oude Dijksloot, Kooidijksloot, Dreumelen en Noorder Ganssloot, Nieuwe Vaart en Noorderdoes — en daarlangs zo nauwkeurig mogelijk alle broedvogels aan beide zijden over ± 250 m diepte, d.w.z. over een oppervlakte van ca. 100 ha geteld. Dit gaf wel enige moeilijkheden, zoals verderop zal blijken.

Vanaf half maart tot half juni hebben wij met behulp van nog enkele onderzoekers regelmatig de zes transecten gevaren. Voor de weidevogels was na 15 mei een nauwkeurige telling niet meer mogelijk vanwege het hoge gras. Het tellen van de eenden gaf ook moeilijkheden. De woerden zwerven rond als de wijfjes broeden, zodat de manier van tellen zoals die bij de weidevogels zo prima verloopt (hetgeen feitelijk neerkomt op het tellen van de territoria) bij de eenden niet kon worden